

13.3.2017

Dnro 164/D.a.2/2017

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo.stm@stm.fi

Asia Saamelaiskäräjien lausunto potilasvakuutustyöryhmän loppuraportista
Viite STM129:00/2014

1. Saamelaiskäräjien esitys

Sosiaali- ja terveysministeriö on pyytänyt lausuntoa potilasvakuutustyöryhmän loppuraportista. Työryhmän tavoitteena oli potilasvakuutusta koskevan lainsäädännön uudistaminen ottaen huomioon lainsäädännön soveltamisessa havaitut puutteet. Saamelaiskäräjät katsoo, ettei voimassaoleva potilasvahinkolainsäädäntö mahdollista valtioiden rajat ylittävää yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon alalla. **Saamelaiskäräjät esittää lainsäädäntöä muutettavaksi siten, että saamenkieliselä terveydenhuollon ammattihenkilöstöllä on mahdollisuus liikkua joustavasti yli rajan.** Potilasvakuutustyöryhmän loppuraportissa ehdotetut lainsäädäntömuutokset eivät tätä mahdollista. Rajat ylittävän yhteistyön mahdollistaminen on tärkeää saamelaisten kotiseutualueen rajakunnissa pohjoissaamenkielisten sosiaali- ja terveystalveluiden saatavuuden turvaamiseksi. Omakielinen saavutettavissa oleva sosiaali- ja terveydenhuolto on tärkeä osa ihmisen perusturvallisuutta kaikissa elämän vaiheissa. Saamelaisten osalta hyvinvointipalvelutuotanto lähipalveluperiaatteella edellyttää rajayhteistyötä yli valtionrajojen ja tämä tulee ottaa huomioon lainsäädäntöuudistusten yhteydessä.

2. Lainsäädäntö

Perustuslaki turvaa saamelaisille oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin (PL 17.3) sekä niitä koskevaan itsehallintoon saamelaisalueella (PL 121.4). Saamen kielilain mukaan saamelaisilla on oikeus käyttää omaa kieltään viranomaisessa ja julkisella vallalla on velvollisuus toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia (1 §). Kielelliset oikeudet kuuluvat saamelaisväestön perusoikeuksiin. Useissa Suomen ratifioimissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa suojataan saamelaisten oikeus omakielisiin sosiaali- ja terveystalveluihin. Suomi on myös saanut useita suosituksia ihmisoikeuksia valvovilta elimiltä parantaa saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalveluita. Suomen lainsäädännössä perus- ja ihmisoikeuksien toteuttaminen on viranomaisten vastuulla. Viranomaisten tulee järjestää lainsäädäntö, järjestelmät ja rakenteet sellaiseksi, että saamelaisten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat.

Perustuslaissa on säädetty julkisen vallan velvollisuudesta turvata jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystalvelut ja edistää väestön terveyttä (PL 19.3). Oikeudet riittäviin sosiaali- ja terveystalveluihin eivät toteudu, elleivät kielelliset oikeudet toteudu. Talveluiden yhdenvertaisen saatavuuden turvaamisen kannalta ratkaiseva merkitys on PL 6 §:ssä säädetyllä yhdenvertaisuuden periaatteella. Yhdenvertaisuuslain 2 luvun 5 §:n mukaan viranomaisilla on velvollisuus kaikessa toiminnassaan

edistää yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä muuttaa olosuhteita, jotka estävät yhdenvertaisuuden toteutumisen.

Lain potilaan asemasta ja oikeuksista 3.3 §:n mukaan potilaan äidinkieli, hänen yksilölliset tarpeensa ja kulttuurinsa on otettava mahdollisuuksien mukaan hänen hoidossaan ja kohtelussaan huomioon. Lain sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 4.2 §:ssä säädetään, että sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielensä ja kulttuuritaustansa. Molempien edellä mainittujen lakien lähtökohtana on, että potilaalla tai asiakkaalla on oikeus laadultaan hyvään terveyden- ja sairaanhoitoon sekä laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon.

Potilaan tai asiakkaan hoito on järjestettävä ja häntä on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja hänen yksityisyyttään kunnioitetaan. Laadultaan hyvä terveyden- ja sairaanhoito sekä sosiaalihuolto tarkoittavat myös sitä, että hoito on potilaan tai asiakkaan kannalta kaikenpuolisesti ymmärrettävää ja sitä, että potilas saa hoitotilanteissa puhua omaa kieltään, saada apua ja vastauksia, lisäohjeistusta ja tehdä lisäkysymyksiä omalla kielellään. Tämä takaa sen, että saamelaispotilaan tai saamelaisen sosiaalihuollon asiakkaan yhdenvertaisuus ja hänen kaikkea potilasturvallisuus ja mahdollinen ennaltaehkäisy toteutuvat viivytyksettä.

3. Rajat ylittävän yhteistyön merkitys saamelaisalueen rajakunnissa

Potilasvahinkolain soveltaminen on tällä hetkellä rajattu Suomen alueiden sisälle. Lakia sovelletaan vain Suomen maa- ja merialueella annettuun terveyden- ja sairaanhoitoon. Lain alueellisen soveltamisen rajaaminen jättää soveltamisalan ulkopuolelle henkilöt, jotka lähetetään tai jotka itse hakeutuvat hoitoon toiseen maahan. Potilasvahinkolakia ei sovelleta silloinkaan, kun potilas on lähetetty suomalaisen hoitolaitoksen aloitteesta ja toimesta hoitoon ulkomaille, eikä silloin, kun hoitosuhteen osapuolet ovat Suomen kansalaisia ja hoito annetaan ulkomailla. Lainsäädäntöuudistuksen myötä lain soveltamisala säilyisi pääsääntöisesti samana, mutta eräissä erityistapauksissa soveltamisalaa laajennettaisiin koskemaan myös Suomen ulkopuolella annettua hoitoa.

Saamelaisten kotiseutualue on pinta-alallisesti hyvin laaja. Saamelaisten kotiseutualueeseen (saamelaiskäräjälaki 4 §) kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Sodankylän kunnassa sijaitseva Lapin paliskunnan alue. Etäisyys palveluista on tärkeimpiä sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuuteen vaikuttavista tekijöistä. Palvelurakennemuutoksen keskeisimpänä haasteena on se, miten lähipalvelut tulevaisuudessa saamelaisalueella turvataan. Etäisyydet palveluihin ovat jo nykyisinkin pitkiä ja palveluiden mahdollinen keskittäminen suurempiin keskuksiin tulisi moninkertaistamaan matkoja palveluiden luo ja vaikeuttamaan niiden saatavuutta entisestään. Näin ollen on tärkeää mahdollistaa lainsäädännön tasolla sosiaali- ja terveyspalveluiden jalkautuminen yli rajojen.

Rajat ylittävä yhteistyö on keskeisin keino turvata pohjoissaamenkielisten sosiaali- ja terveyspalveluiden monipuolista saatavuutta. Rajayhteistyön esteet tulisi pyrkiä poistamaan niin alueellisella kuin valtakunnallisella tasolla. Yhteistyöesteiden poistaminen tulisi aloittaa byrokratiaa vähentämällä. Saamelaisten palvelujen osalta yhteistyöverkoston luominen Norjan, Ruotsin ja Suomen so-

siaali- ja terveysterveysorganisaatioiden välille on tärkeää säännöllisen yhteydenpidon ja tiedonkulun varmistamiseksi. Yhteisen kielen puuttuminen hoitajan ja hoidettavan välillä on potilasturvallisuusris-ki. Joissain, esimerkiksi vakavasti sairaiden ja muistisairaiden, tapauksissa yhteisen kielen puuttu-minen voi olla myös kriittinen tekijä palvelun onnistumiselle. Potilasturvallisuuden varmistamiseksi hoito tai palvelu on annettava sillä kielellä, jonka potilas ymmärtää parhaiten.

Saamenkielisten sosiaali- ja terveysterveyspalveluiden saavutettavuuden yhdenvertaisuusperiaatteen toteut-tamisen reunaehdot määrittävät, että palveluita ei voida viedä maantieteellisesti kohtuuttoman kauas palveluiden käyttäjistä. Enontekiön, Inarin ja Utsjoen alueen saamenkielisten palveluiden tuotta-miseksi Ruotsin ja Norjan rajakunnilla on valmius tarjota laadukkaita saamenkielisiä ja kulttuurin mukaisia sosiaali- ja terveysterveyspalveluita. Esimerkiksi Norjan puolella Karasjoella on tarjolla laaduk-kaita pohjoissaamen kielisiä erikoislääkäripalveluita sekä lasten, nuorten ja aikuisten psykiatrisia palveluita, turvakoti- ja perhepalveluita sekä päihdekuntoutusta. Potilasvakuutusryhmän loppu-raportissa ei ole huomioitu tällaisten naapurivaltioissa sijaitsevien saamenkielisten ja kulttuurin mu-kaisten palveluiden jalkautumisen mahdollisuutta.

Nykyinen potilasvahinkojärjestelmä ei mahdollista rajat ylittävää yhteistyötä. Naapurivaltioiden pohjoissaamenkielinen työvoima ei voi nykyisen potilasvahinkojärjestelmän puitteissa tulla Suo-men puolelle hoitamaan tehtäviä. Saamelaiskäräjät katsoo, että rajat ylittävän yhteistyön mahdolist-taminen saamenkielisten sosiaali- ja terveysterveyspalveluiden osalta tulee ottaa huomioon lainsäädäntö-uudistuksia tehtäessä. Kansallisten toimijoiden tulee tukea rajayhteistyötä.

4. Nykyinen rajayhteistyö

Lapin sairaanhoitopiirillä ja Helse Finnmark HF:llä on ollut erikoissairaanhoitosopimus vuodesta 2007 lähtien. Sopimuksen tarkoituksena on mahdollistaa Helse Finnmarkin erikoissairaanhoidon palvelujen tarjoaminen ensisijaisesti Suomen saamenkielisen väestön tarpeisiin ja Lapin sairaanhoi-topiirin erikoissairaanhoidon palvelujen tarjoaminen ensisijaisesti Finnmarkin suomenkielisen väes-tön tarpeisiin. Sopimus parantaa erityisesti saamenkielisten rajaseudun asukkaiden palveluita. Kaik-kien rajaseudun asukkaiden tulee voida päästä hoitoon rajan yli kielellisten tai kulttuuristen palve-luiden, tai palvelun läheisyyden perusteella.

Lisäksi Lapin sairaanhoitopiirillä on ensihoitosopimus vuodelta 2011 Helse Nordin, Norbåttens Läns landstingetin ja PPSHP kanssa, joka turvaa maa-ambulanssiavun Ruotsin ja Suomen välillä sekä lääkärihelikopteripalvelut Norjasta Enontekiölle, Utsjoelle ja Inariin, sekä Suomen puolelta Norjaan.

Myös Norjan Helse Nord on ilmoittanut tarjoavansa saamenkielisiä palveluita Suomen saamelaisille. Helse Nordilta saadun tiedon mukaan kustannukset eivät nouse korkeammiksi, kuin vastaavat palvelukustannukset Suomessa.

Saamelaisten palvelujen osalta yhteistyöverkoston luominen Norjan, Ruotsin ja Suomen sote-organisaatioiden välille on tärkeää säännöllisen yhteydenpidon ja tiedonkulun varmistamiseksi.

Lisäksi on tärkeää tehdä yhteistyötä osaamisen välittymiseksi eri toimijoiden kesken Suomen, Norjan ja Ruotsin kesken. Kansallisten toimijoiden, kuten sosiaali- ja terveysministeriön sekä Kelan, on tuettava ja edistettävä rajayhteistyötä.

Sámiid Dearvvasvuohta-siida -hankkeen avulla saamelaisille tarjottavat erikoissairaanhoido-, mielenterveys- ja ikääntyneiden palvelut on tarkoitus yhdistää kokonaisuudeksi, joka huomioi myös kulttuurilliset erityispiirteet. Tämä malli sisältää myös perheille suunnatut palvelut. Finnmarkin ja Suomen saamelaisalueella on yhteensä noin 20 000 potentiaalista asiakasta, jotka tarvitsevat saamenkielisiä sosiaalihuollon-, sekä perus- ja erikoissairaanhoidon palveluja.

Inarissa 13.3.2017

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Sarita Kämäräinen
ma. esittelijä

Puheenjohtaja päätti lausunnosta 13.3.2017.